

SANJA ŽAJA VRBICA
Odjel za umjetnost i restauraciju
Sveučilište u Dubrovniku
sanja.vrbica@unidu.hr

Izvorni znanstveni rad
UDK: 579-05Kosić, B.
UDK: 069.01-Kosić, B.
UDK: 930.85(497.584Dubrovnik)"18/19"
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/m8vqrtxj59>
Primljeno: 17. 3. 2025.
Prihvaćeno: 11. 6. 2025.

BALDO KOSIĆ IZ DRUGOG RAKURSA: KUSTOS I OBLIKOVATELJ UMJETNIČKE BAŠTINE DUBROVNIKA

SANJA ŽAJA VRBICA

Sažetak: Dosadašnja reputacija Balda Kosića temelji se pretežno na percepciji njegovih nastojanja razvoja Domorodnog muzeja, prvenstveno obogaćenjem prirodoslovnih zbirki lokalnim vrstama i diseminacijom podataka o prirodinama dubrovačkoga kraja. Međutim, tijekom svog dugog životnog i radnog vijeka Kosić je kontinuirano sudjelovao u umjetničkim aktivnostima grada, zalaganjem za očuvanje baštine i participiranjem u odborima za razvoj i uređenje grada. Oblikovao je sakralnu i urbanu opremu, a svojim djelima priklanjao se aktualnom historicizmu, snažno utemeljenom na lokalnoj baštini. Svestranim i kontinuiranim djelovanjem na obogaćenju kulturno-povijesnih zbirki muzeja spasio je brojne značajne predmete od propadanja i odlaska u različite zbirke izvan zemlje. Iznimnim doprinosima na tom području zaslužuje značajno mjesto među dubrovačkim utemeljiteljima moderne kulturne infrastrukture.

Ključne riječi: Baldo Kosić, kustos, Dubrovnik, 19. i 20. stoljeće, umjetničke aktivnosti, Domorodni muzej, Mihanovićeva fontana, park Gradac, Orlandov stup

Keywords: Baldo Kosić, curator, Dubrovnik, 19th and 20th century, artistic activities, Dubrovnik Museum, Mihanović Fountain, Gradac Park, Orlando's Column

Uvod

Baldo Kosić, voditelj i kustos dubrovačkog Domorodnog muzeja na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, danas je poznat najviše po svom iznimnom doprinosu razvoju Domorodnog muzeja, današnjih Dubrovačkih muzeja. Naročito je značajno njegovo djelovanje na području prirodoslovlja. Neumornim prikupljanjem i kvalitetnim pripremanjem muzejskih

---

Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2022-10-9843 *Reprezentacija, razvoj, edukacija, participacija, umjetnost u društvu od 19. do 21. stoljeća.*

preparata lokalne ihtiofaune, ornitofaune i herpetofaune te svojim publicističkim radom značajno je obogatio prirodoslovne zbirke Domorodnog muzeja, ostavivši ujedno i uvid u nekadašnje prirodno bogatstvo vrsta nastanjenih u današnjim gradskim predjelima.¹ Međutim, radom u muzeju općeg tipa, s kulturno-povijesnim i umjetničkim zbirkama, uz prirodoslovne kolekcije, kontinuirano je i predano radio na obogaćenju tog segmenta fundusa i diseminaciji podataka o muzejskim umjetničko-obrtnim predmetima. Podatci o tom segmentu njegova rada obično su tek naznačeni u literaturi o povijesti Muzeja.² Pored muzejskog rada, ranije su navedeni njegovi angažmani oblikovanja dekoracija podignutih za doček cara i kralja Franja Josipa I. 1875. godine u Dubrovniku, zatim participiranje u odboru za ponovno postavljanje Orlandova stupa pred crkvom sv. Vlaha, članstvo u Povjerenstvu za ures, nacrti dijela historicističke crkvene opreme dubrovačke katedrale, nacrt fontane postavljene u novom parku na Gradcu, poklonu Nikole Mihanovića iz 1902. godine, što čini tek dio njegovih aktivnosti na unaprjeđenju kulturnih prilika u Dubrovniku i uređenju grada.³ Cjeloviti pregled njegova djelovanja na tom području ranije nije razmatran niti je valoriziran u kontekstu doprinosa organizaciji i unaprjeđenju umjetničkih aktivnosti Dubrovnik na prijelazu stoljeća. Međutim, Kosićevim kontinuiranim svestranim djelovanjem na obogaćivanju i zaštiti umjetničko-obrtničke baštine Dubrovnik, on pripada skupini utemeljitelja kulturne infrastrukture i aktivnih sudionika umjetničkog života dubrovačkog područja. Publiciranjem članaka o baštini, organizacijom umjetničkih aktivnosti, stvaranjem i zaštitom umjetničkih zbirki, uz Antuna Dropca, Vlahu Bukovca, Luka Zoru, Josipa Gelčića, Antonija Vučetića i drugih, ističe se Baldo Kosić, važan sudionik kulturnih aktivnosti krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Dubrovniku.

¹ Z. Karaman, "Osamdesetogodišnjica našeg muzeja, u povodu seobe prirodoslovnog odjela", *Dubrovački vjesnik* 91 (12. 6. 1952.), 2; Martol Dubac [Trpimir Macan], "Uz četvrto otvaranje prirodoslovnog muzeja u Dubrovniku", *Priroda* 50/1 (1963.), 24-25; Adam Benović, Boško Skaramuca, "Na vratima mora", *Dubrovnik* 17/5 (1973.), 80-86; Hrvoje Tartalja, "Djelo ljekarnika i prirodoslovaca u Dubrovniku", *Dubrovnik* 18/3-4 (1975.), 43; Pero Tutman, Adam Benović, "Prilog za biografiju prirodoslovca Balda Kosića (1928.-1918.)", *Prirodoslovlje* 1/1 (2001.), 147-154; Marija Crnčević, "Znanstveni radovi Balda Kosića kao podloga pedagoškom radu Prirodoslovnog muzeja Dubrovnik", *Informatica Museologica* 40/3-4 (2009.), 75-76; Tonko Marunčić, "Oni su stvarali Dubrovačke muzeje", *Zbornik Dubrovačkih muzeja* 5 (2022.), 234.

² Lucijan Marčić, "Dubrovački muzej", *Priroda* 17/10 (1927.), 200-208.; Ivo Dabelić, "Razvojni put dubrovačkih muzeja od 1872. do 2002. godine", *Zbornik Dubrovačkih muzeja* 1 (2004.), 12.

³ Ivan Viđen, "Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskog rata", u: *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, ur. Katarina Horvat-Levaj, Dubrovnik: Gradska (katedralna) župa Gospe Velike u Dubrovniku, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Artresor naklada, 2014., 443-475; Ilija Mitić, "Orlandov stup u Dubrovniku", u: *Orlando - simbol slobode*, ur. Pavica Vilač, Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2019., 70-107; Dalibor Prančević, "Slavoluci i(li) spomenici. Načini obilježavanja prisutnosti cara i kralja Franje Josipa I u javnom prostoru Dalmacije i Kvarnera u drugoj polovini 19. stoljeća", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 44/1 (2020.), 136.

Rođen je 5. listopada 1829. godine u tadašnjem predgrađu Dubrovnika, u Pilama, gdje je i umro 18. siječnja 1918. godine, a po zanimanju je bio c. k. profesor.⁴ Život su mu obilježile obiteljske tragedije. Njegov sin Luka umro je u drugoj godini života 1867. godine, a kći Magda 1886. godine. Supruga Frane preminula je 1890. godine.⁵

Pedagoško djelovanje konstanta je Kosićeve biografije. Njegovo prvo precizno evidentirano zanimanje u Dubrovniku bio je rad u pomorskoj školi od školske godine 1871./1872. do 1879./1880., a publikacija izdana povodom 50. godišnjice škole navodi ga u popisu nastavnika na poziciji pomoćnog učitelja zaduženog za predmet Crtanje. Taj predmet trebao je budućim pomorcima prenijeti vještine geometrijskog crtanja i perspektive, no ujedno ukazuje na Kosićevu zamjetnu vještinu ruke.⁶ Godine 1879. u *Slovincu* je naveden kao učitelj crtanja u Građanskoj školi.⁷ Kosićeve crtačke vještine istaknuo je i Vicko Adamović u svom povijesnom pregledu dubrovačke pedagogije, navodeći ga među nastavnicima: "Pučki je učitelj i Baldo Kosić, direktor Gradskog muzeja, poznat ne samo kao odlični kaligraf i crtač, već i kao revan prirodnjak".⁸ Godine 1895. Zemaljski odbor imenovao ga je voditeljem Obrtne škole planirane unutar djelatnosti Građanske škole, no škola je pokrenuta tek od 1897. godine.⁹

Najistaknutiji dio njegove radne biografije angažman je u dubrovačkom Domorodnom muzeju od 1882. godine, što je odredilo i buduću percepciju njegova rada te se u brojnim kasnijim prikazima obično ističe upravo ta uloga, a potom njegov pedagoški rad.¹⁰ Istaknuvši se na poslu upravitelja i kustosa Muzeja, stekao je ugled na širem prostoru, a u enciklopediji novoosnovane Kraljevine SHS, koja je objavljena 1921. godine, dobio

⁴ Državni arhiv u Dubrovniku, HR-DADU-325, Ostavinski spisi, broj ostavine 52/23, Kosić Baldo pok. Luke. U ostavinskoj raspravi Balda Kosića u rubrici zanimanje zavedeno je c. k. profesor. Ostavštinu Balda Kosića činile su nekretnine: zgrada vrijednosti 15000 Kruna i zemljište vrijednosti 4000 Kruna, te ¼ karata u parobrodu "Predsjednik Becker". Za eventualne vrijednosti označene u formularu pod kategorijama: dragocjenosti, novac, vrijednosni papiri i druge pokretnine navedeno je "ništa".

⁵ Genealoška baza Nenada Vekarića, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Zahvaljujem Ivani Lazarević Vukovac na podatcima.

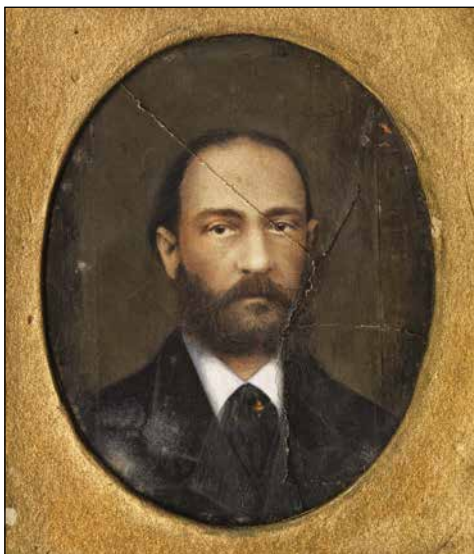
⁶ Ivan Scherzer, *Spomenknjiga o pedesetoj godišnjici opstanka c. kr. Nautičke škole u Dubrovniku*, Dubrovnik: Upraviteljstvo C. Kr. Nautičke škole, 1902., 47, 59.

⁷ "Na Orlandovom stupu", *Slovinc* 2/4 (1879.), 64.

⁸ Vicko Adamović, *Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije*, Zagreb: Naklada hrvatskog Pedagoško-književnoga zbora, 1892., 84.

⁹ Ivo Perić, "Dubrovačko školstvo od pada Republike do 1918. godine", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 15-16 (1978.), 388-389. Obrtna škola bila je organizirana kao tečaj usavršavanja za šegrte, s nastavom organiziranom u večernjim satima.

¹⁰ "Kosić, Baldo", *Hrvatski biografski leksikon (1983–2024)*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/kosic-baldo> (pristupljeno 23. 1. 2025.); "Kosić, Baldo", *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. (pristupljeno 22. 1. 2025.) <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kosic-baldo>.

Slika 1. Portret Balda Kosića, 1866.,
fotograf Tomaso Burato,
privatna zbirka Dubrovnik.

Slika 2. Naličje portreta Balda Kosića, 1866.,
fotograf Tomaso Burato,
privatna zbirka Dubrovnik.

je značajniju natuknicu. U povećem članku navedena su zanimanja "profesor, faunist (ihtolog) i čuvar gradskog prirodnjačkog Muzeja", uz napomenu o amaterskom bavljenju slikarstvom (slike 1 i 2).¹¹

U službi Domorodnog muzeja

Po osnutku Domorodnog muzeja, 1872. godine, s Antunom Dropcem, osnivačem muzeja, u okolici Dubrovnika prikupljao je organizme za prirodoslovnu zbirku, a nakon Dropčeve smrti, 1882. godine, postao je upravitelj, jedini kustos i preparator muzeja.¹²

Dubrovački Domorodni muzej osnovan je 1872. godine pod nazivom *Museo Patrio*. Inicijator je bio Antun Drobac, predsjednik dubrovačke Trgovačko-obrtničke komore, a nakon višegodišnjih nastojanja otvaranja Tehničke škole. Već 1867. godine, zbirkom prikupljenih prirodoslovnih predmeta, ponovljen je zahtjev za osnivanjem škole, a s obzirom na to da bečka vlada odbija zahtjev, Drobac prikupljeni materijal

¹¹ Jovan Hadži, "Kosić, Baldo", *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, II, Zagreb: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, 1921., 387. U natuknici se navodi i Kosićevo studiranje u Genovi, no u arhivu nisu pronađeni podaci o njegovu studiranju na toj instituciji. Zahvaljujem gđi. Paoli Tassistro iz studentske službe Prirodoslovnog fakulteta Sveučilišta u Genovi na informaciji.

¹² "Kosić, Baldo", *Hrvatski biografski leksikon*.

odlučuje namijeniti muzeju, osnovanom 26. siječnja 1872. godine. No, od osnutka se, uz prirodoslovnu zbirku, prikupljaju i predmeti za arheološku, etnografsku i povijesnu zbirku.¹³ Zbog bliske suradnje s Dropcem, Kosić nakon njegove smrti postaje upravitelj Muzeja i nastavlja razvijati Muzej. Zaslužan je za sistematizaciju zbirke muzeja izdavanjem specijalnih zbirki dubrovačkih ptica, riba, zmija, školjaka i rakova, a na poziciji kustosa ostao je do smrti 1918. u 89. godini. Nekrolozi suvremenika najbolje ilustriraju percepciju njegova rada: "Kao što je Dubrovnik smatrao jednom velikom svojom familijom, tako je i sav svoj život, vrsno znanje i neprocjenjivi rad posvetio jedino na korist svog starodavnog mjesta... U slavnu dubrovačku prošlost bio je u tančine upućen, i za svaku dubrovačku stvar osjećao je više nego li svoju osobnu".¹⁴ Dva tjedna kasnije Antun Benussi, urednik *Prave Crvene Hrvatske*, objavio je svoja sjećanja na Kosićev predani kustoski rad i potpunu preobrazbu muzeja tijekom njegovih godina rada, naglašavajući i ulazak brojnih dubrovačkih povijesnih predmeta u fundus, bez značajnih materijalnih sredstava lokalne uprave: "Odan svom gradu brižljivo je pazio, da svaka i najmanja dubrovačka uspomena ostane u muzeju".¹⁵ Taj podatak iznimno je značajan za povijest

¹³ Vera Humski, "Pregled povijesti muzeja u Hrvatskoj, 19. i 20. stoljeće (do 1945.) s bibliografijom", *Muzeologija* 24 (1986.), 11. Antun Drobac (1820.-1882.) u Padovi je završio studij farmacije, a od 1832. godine otvorio je svoju ljekarnu na Stradunu. Kapital ostvaren uspješnim vođenjem ljekarne investirao je u brodarsku industriju. U skladu sa suvremenim trendovima u medicini i farmaciji, surađivao je u eksperimentalnom korištenju etera u dubrovačkoj bolnici 1847. godine, publicirajući svoje rezultate. Proučavao je i svojstva autohtonih biljaka dubrovačkog područja poznate iz pučke predaje, te je, otkrivši insekticidne karakteristike biljke buhača, potaknuo eksploataciju, proizvodnju i prodaju preparata od buhača. Bavio se dagerotipijom u razdoblju početaka korištenja te fotografske tehnike. Bio je i politički aktivan, kao pripadnik Narodne stranke, sudjelovao je u radu Općinskog vijeća, a od 1862. godine bio je na čelu Trgovačko-obrtničke komore. Dugogodišnjim predanim radom za opće dobro i napredak Dubrovnika bio je uvaženi građanin Dubrovnika, a nakon njegove smrti 1882. godine općina od kipara Ivana Rendića naručuje njegovu portretnu bistu realiziranu 1885. godine, danas smještenu u Prirodoslovnom muzeju u Dubrovniku (Ivo Perić, "Uloga Antuna Dropca u javnom životu Dubrovnika", *Analiz zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 29 (1991.), 277-286). Antun Drobac energično se zalagao za osiguranje egzistencije povijesne dubrovačke luke gradnjom lukobrana. Višekratno ponovljenim zahtjevima ilustrirao je važnost luke za dubrovačku privredu, a gradnja lukobrana – Porporele završena je 1874. godine. Sanja Žaja Vrbica, "Arhitektonsko-urbanističke preobrazbe Dubrovnika tijekom austrijske uprave", u: *Dunavska Monarhija i Dubrovnik*, ur. Nikša Burum, Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2023., 178-179.

¹⁴ "Prof. Baldo Kosić", *Prava Crvena Hrvatska*, 666 (19. 1. 1918.), 2.

¹⁵ Antun Benussi, "Na uspomenu Balda prof. Kosića", *Prava Crvena Hrvatska* 668 (2. 2. 1918.), 1, 2. U tekstu je prepričao i uspomenu o Kosićevu ustrajnom nastojanju nabavljanja novih akvizicija. Posjetivši dom Benussija radi pregleda numizmatičke zbirke, Kosić je ugledao na radnom stolu statueta, prema riječima vlasnika pronađenu pri gradnji novoga puta oko grada. Kosić je, prema sjećanju Benussija, ostavio sve i koncentrirao se na kip, smatrajući ga feničkim radom, jedinim pronađenim na prostoru bivše Republike. Žalostan je napustio Benussijev dom, jer nije dobio kipić, što nije zaboravljao ni sljedećih dana, te je na kraju kipić poklonjen Muzeju i već se sljedeći tjedan našao u postavu zbirke "Dubrovačkih iskopina". U *Zapisniku darovanih i kupljenih predmeta za Dubrovački Muzej* 14. 1. 1906. godine upisana je statueta pod rednim brojem 1226 uz numizmatičku donaciju Antuna Benussija. Figurina se danas nalazi u zbirci Arheološkog muzeja, u Pretpovijesnoj zbirci, pod inventarnim brojem: DUM AM-416. Zahvaljujem Domagoju Perkiću, višem kustosu i voditelju Arheološkog muzeja, na pomoći pri istraživanju podataka o muzejskim predmetima i muzejske dokumentacije.

kulturno-povijesne zbirke Muzeja jer je u razdoblju početaka turizma u Dubrovnik dolazio veliki broj posjetitelja, često motiviranih za kupovinu povijesnih predmeta od vlasnika pritisnutih teškim gospodarskim uvjetima. Brojni značajni umjetnički predmeti nepovratno su napustili dubrovačke zbirke, što možemo pratiti od prvih godina 19. stoljeća, a odljev predmeta pokušao je zaustaviti upravo Kosić svojim kontinuiranim pozivima građanima na doniranje predmeta za muzejsku zbirku.

Antun Fabris, urednik časopisa *Srđ*, 1903. godine u uvodnom članku lista kritizira dubrovačku apatiju prema baštini i povijesnim velikanima, kao i nedostatak dubrovačkih starina u Domorodnom muzeju, pogotovo u odnosu na prirodoslovni materijal. Ističe: "Svak će u prvi mah pomisliti, da su u nému sačuvane razne zbirke dubrovačkih starina, da će se u nému naći prikazat javni, književni i privatni život starijih Dubrovčana. U jednu riječ, sve ono što je vrijedno da se sačuva. ...Svega toga danas gotovo više nema: dijelom se prodalo strancima, dijelom je s nemara propalo. Niko se za to nije brinuo... Da nije mara i nastojaña zaslužnoga upravitela našega muzeja, prof. Balda Kosića, ne bi ni toga bilo".¹⁶ Kritizirajući inertnost dubrovačke općine i građana, ipak prepoznaje i izdvaja iznimne napore Balda Kosića na očuvanju umjetničkih i obrtničkih predmeta vezanih za dubrovačku povijest.

Pored intenzivnog sakupljanja predmeta vezanih uz dubrovačku prošlost, objavio je i tri studije o kulturno-povijesnim muzejskim predmetima. Premda su te studije gotovo zanemarene u odnosu na Kosićeve članke posvećene dubrovačkoj fauni, iznimno su značajne jer pored objave podataka o zbirkama muzeja imaju i jasno istaknut cilj publiciranja – apel javnosti za doniranje predmeta muzejskoj zbirki gdje će biti trajno čuvani, umjesto da budu prepušteni materijalnom propadanju.

Godine 1905. tiska popis novaca i medalja Dubrovačke Republike iz fundusa Domorodnog muzeja.¹⁷ Popis je precizan inventar zbirke s opisima pojedinih numizmatičkih primjeraka i brojem primjeraka u zbirki, grupiran prema donatorima, s naslovom istaknutih darovatelja većih zbirki, a u fusnoti objavljuje njihov cjeloviti popis. U predgovoru pojašnjava svoju metodologiju, naglašavajući vrijednost i značaj zbirke Pavla Rešetara, pionira dubrovačke numizmatike, te usporedbe ostalih doniranih zbirki, zadržavši donatorovu sistematizaciju predmeta. Pojasnio je i svoje opaske radi korekcije i komentara ranijih opisa, što je vidljivo kod primjera istaknutih falsifikata ili sumnji na dubrovačko porijeklo novčića.¹⁸ U zaključnom dijelu ističe svoju nakanu, a to je objavljivanje podataka o zbirki Muzeja, a stručnu prosudbu prepušta ekspertima.¹⁹ Opisuje i stanje primjeraka, avers i revers

¹⁶ Antun Fabris, "Muzej dubrovačkih starina i panteon glasovitijih Dubrovčana", *Srđ*, 2/23 (1903.), 1069-1071.

¹⁷ Baldo Kosić, *Popis novaca, medalja i medaljica Republike Dubrovačke što se nalaze u dubrovačkome Domorodnom muzeju*, Dubrovnik: Srpska Dubrovačka štamparija, 1905.

¹⁸ B. Kosić, *Popis novaca, medalja i medaljica Republike Dubrovačke*, 18, 22.

¹⁹ B. Kosić, *Popis novaca, medalja i medaljica Republike Dubrovačke*, 3.

svih kovanica te unosi opservacije o falsifikatima, a u *Poglavlju o medaljama* pojašnjava i terminologiju preuzetu od Pavla Rešetara. Svoj popis zaključuje apelom građanima za doniranjem istaknutih primjera dubrovačkog povijesnog novca koji nedostaju u muzejskog zbirci: "Toplo se za to mole naši građani, da se spomenu od svoja domorodnog muzeja ako bi im slučajno došao do rukâ koji od spomenutih novaca".²⁰ Profesionalno skroman i svjestan svoje neupućenosti u numizmatiku i povijest umjetnosti, konačan sud o dataciji i valorizaciji muzejskih predmeta prepušta stručnjacima. Postavljanje te muzejske zbirke u izložbene dvorane zabilježile su i lokalne novine, naglašavajući i estetski uspio postav, ponavljajući Kosićev poziv građanima na doniranje povijesnih predmeta za muzejsku zbirku zaključujući: "Zauzimanje cijelog građanstva za naš muzej, bit će jedna dostojna nagrada njegovu upravitelju g. Kosiću".²¹

Krajem lipnja 1906. godine u časopisu *Srđ* objavljuje opis pečata Dubrovačke Republike, također iz zbirke Muzeja.²² U kratkom tekstu donosi kataloški opis sedam službenih pečata, navodeći njihove materijalne opise s tekstovima natpisa. Pretpostavljajući različite datacije, ne upušta se u daljnje sugestije razdoblja izvedbe pečata, već, želeći senzibilizirati javnost na vrijedne insignije Republike sačuvane u Muzeju, upućuje na zamjetan rast zbirke kulturno-povijesnih predmeta.

Posebno je značajan njegov članak u četiri nastavka o dubrovačkom gradskom zvoniku i opremi, objavljen tijekom 1906. godine u časopisu *Srđ*. Iste godine pojavljuje se i separat istog članka, čime je očito želio doprijeti do što većeg broja čitatelja.²³ Akcija obnove dubrovačkog gradskog zvonika potaknula je rastavljanje lođe zvonika, postavljanje armature i spuštanje dviju figura Zelenaca i zvona. Tom su prilikom Zelenci privremeno pohranjeni u muzeju, a zvono u predvorju općinske palače, što je omogućilo Kosiću jedinstven uvid u do tada nedostupne detalje renesansne opreme zvonika. Pomnom deskripcijom detalja zvona i dviju figura, atribuirao je ansambl Ivanu Krstitelju Rabljaninu, a ta atribucija korigirana je tek krajem 20. stoljeća.²⁴ Kosić je prepoznao kvalitetu skulptura, što je svojim sugrađanima sugerirao i detaljnim opisom minuciozno

²⁰ B. Kosić, *Popis novaca, medalja i medaljica Republike Dubrovačke*, 40.

²¹ "Nova zbirka novaca dubr. Republike u našem muzeju", *Crvena Hrvatska* 65 (14. 8. 1909.), 4; "Nova zbirka novaca dubr. Republike u našem muzeju", *Dubrovnik* 58 (13. 8. 1909.), 3.

²² Baldo Kosić, "Sfragistika, Pečati dubrovačke republike", *Srđ* 5/8 (1906.), 304-306.

²³ Baldo Kosić, "Zvono i kipovi 'Zvonika' u Dubrovniku", *Srđ* 5/9 (1906.), 435-438; 5/11 (1906.) 533-538; *Srđ* 5/12 (1906.), 589-590; *Srđ* 5/14 (1906.), 693-697; Baldo Kosić, *Zvono i kipovi "Zvonika" u Dubrovniku*, Dubrovnik: Srpska Dubrovačka štamparija Dr. Gracića i dr., 1906.

²⁴ Iako nema arhivskih dokumenata za potvrdu autorstva, analizom detalja jedinstvenih skulptura visine 191 cm osmišljavanje nacrtâ pripisano je Michelozzu di Bartolomeu, a izvedba Michele di Giovanniju iz Fiesole, autoru zvona. Igor Fisković, "Dubrovački 'Zelenci'", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 1 (1991.), 173; Igor Fisković, "Zelenci - povijesna i umjetnička valorizacija", u: *Zelenci, restaurirana dubrovačka baština*, ur. Pavica Vilač, Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2010., 33-34; Vedrana Gjukić Bender, "Zelenci i javni sat u Dubrovniku", u: *Zelenci, restaurirana dubrovačka baština*, ur. Pavica Vilač, Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2010., 10.

izvedenih dekorativnih elemenata zvona i figura i teško dostupnim i s parterne zone nevidljivim elementima renesansnog zvonika. Uočivši brojna oštećenja skulptura te opasnost od dodatnog izlaganja atmosferilijama, vraćanje na zvonik procijenio je previše riskantnim za umjetnine, apelirajući na njihovu trajnu pohranu u Muzeju: "Rekli smo na početku da su kipovi sačuvani u našem muzeju, a sada dodajemo, da bi tu morali uvijek i ostati, jer ako se i namjeste na svoje pređašnje mjesto (kada zvonik bude nadograđen) a da im se noge ne razdrobe, ipak će oni za stalno u ono malo doba propasti i tako će Dubrovnik izgubiti ovo nenadoknadivo blago, što mu se spominje naj ljepše doba prošlosti njegove".²⁵ Nakon obnove zvonika 1929. godine, zvono je vraćeno na svoje izvorno mjesto, a jedinstvene figure Zelenaca zamijenjene su kopijama izvedenim u Državnoj umjetničkoj akademiji iz Zagreba, današnjoj Akademiji likovnih umjetnosti.²⁶ Figure mitskog antičkog junaka Perzeja najznačajniji su primjeri brončane plastike u hrvatskoj renesansi, a u vrijeme nastanka bile su i najveće lijevane brončane figure u Dalmaciji. Ujedno su to i najjužnije sačuvane skulpture monumentalnih rimskih oklopljenih vojnika u funkciji Jacquemarta.²⁷ Kosićevom inicijativom figure Zelenaca pohranjene su 1905. godine u Domorodnom muzeju, a Kosićev članak zasigurno je senzibilizirao javnost o vrijednosti skulptura. Premda Kosić umire 1918. godine, njegove su inicijative i apel za očuvanjem skulptura vjerojatno rezultirale naknadnim uvođenjem skulptura u fundus muzeja. Nakon privremene pohrane Zelenci su ostali u muzeju, a uvedeni su u zbirku nakon završetka obnove zvonika. Danas su dio zbirke Varia Kulturno-povijesnog muzeja i izloženi su u stalnom postavu u Kneževu dvoru.²⁸

Pored prikupljanja, obrade i prezentacije muzejske građe, aktivno je promovirao muzej i kontinuirano je od Općinskog vijeća tražio sredstva za razvoj, što možemo pratiti u zapisnicima sjednica. U siječnju 1894. godine traži povećanje godišnje financijske potpore muzeju, a Općinsko vijeće uz odluku o povećanju potpore izriče mu i pohvalu: "...za njegov brižni i neumorni rad oko uzdržanja i napretka našeg muzeja".²⁹ Iduće godine obraća se Vijeću za pomoć pri kupnji novih muzejskih vitrina, što je jednoglasno usvojeno.³⁰

²⁵ B. Kosić, *Zvono i kipovi "Zvonika" u Dubrovniku*, 14.

²⁶ Vinicije B. Lupis, "O neorenesansnom gradskom zvoniku u Dubrovniku", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 24 (2000.), 88-89.

²⁷ Igor Fisković, "Katalog, Michele di Giovanni (?)", u: *Hrvatska renesansa*, ur. Miljenko Jurković, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2004., 258-259; Milan Pelc, *Renesansa*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2007., 404-405.

²⁸ Zahvaljujem višoj kustosici Luciji Vuković na informacijama o zbirci Kulturno-povijesnog muzeja u Dubrovniku.

²⁹ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, Sjednica održana 12. 1. 1894., Predmet II, 4. Veliku zahvalnost dugujem Nikši Selmaniju, višem arhivistu Državnog arhiva u Dubrovniku na pomoći pri istraživanju arhivske građe i likovnoj opremi članka.

³⁰ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, Sjednica održana 6. 12. 1895., Predmet II., 339.

Zaslužan je također, odmah po preuzimanju vodstva, za uvođenje prve inventarne knjige Muzeja, pažljivo popunjavane od travnja 1882. godine do 1917. godine kad se razbolio, a nakon njegove smrti upisi muzejskih predmeta nastavljaju se tek nakon dulje pauze, 1923. godine. U *Zapisnik darovanih i kupljenih predmeta za Dubrovački Muzej* upisivao je podatak o eventualnoj donaciji, datum ulaska u zbirku, imena donatora i zanimljivosti o darovanim predmetima, poput mjesta njihova nalaza i povijesti predmeta, što također pruža zanimljive podatke o transformacijama i gradnjama na gradskim područjima tog vremena.³¹

Za svoj rad u muzeju, "za izložene ribe i suradništvo", odlikovan je Velikom kolajnom na Gospodarsko-šumarskoj jubilarnoj izložbi Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva održanoj 1891. godine u Zagrebu.³² *Dubrovački list* u posebnom izdanju objavljenom povodom kongresa jugoslavenskih liječnika 1925. godine, predstavljajući Dubrovački muzej, ukazuje i na portretnu bistu Antuna Dropca i nekadašnji Kosićev portret: "Ispod njegove biste nalazi se slika njegovog nasljednika, koji je dugim i marljivim radom doveo Muzej do današnjeg stanja: to je pokojni profesor Baldo Kosić."³³ U Dubrovniku je više puta isticana potreba narudžbe portretne biste ili spomenika iznimnom muzealcu, no do njene realizacije nije došlo. No, po njemu su nazvana oba istraživačka broda Instituta za more i priobalje Sveučilišta u Dubrovniku.

Rad u odborima i povjerenstvima

Prije početka rada u Domorodnom muzeju prvi evidentirani Kosićev angažman zaštite dubrovačkih spomenika sudjelovanje je u odboru za ponovno postavljanje Orlandova stupa.³⁴ Inicijativu je pokrenuo Ivan August Kaznačić, imenovani konzervator pri središnjem povjerenstvu za zaštitu spomenika, *K. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*.³⁵ Dubrovačko Općinsko vijeće prihvatilo je inicijativu 17. travnja 1878. godine i uz Kaznačića imenovalo je Antuna Dropca i Balda Kosića za organizaciju akcije vraćanja spomenika. Za iznova podignuti

³¹ Arhiv Arheološkog muzeja, Dubrovački muzeji, "Zapisnik darovanih i kupljenih predmeta za Dubrovački Muzej".

³² "Odlikovana Dalmacija na hrv. Izložbi", *Narod* 84 (20. 10. 1891.), 2.

³³ V. Novaković, "Dubrovački muzej", *Dubrovački list*, poseban broj (1925.), 12.

³⁴ Ilija Mitić, "Orlandov stup u Dubrovniku", *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 10-11 (1966.), 240; Ilija Mitić, *Orlandov stup u Dubrovniku*, Dubrovnik: poseban otisak Društva prijatelja dubrovačke starine, 2007., 233-254.; Ilija Mitić, "Orlandov stup u Dubrovniku", u: *Orlando, simbol slobode*, ur. Pavica Vilač, Dubrovnik: Dubrovački muzeji, 2019., 70-106.

³⁵ Stanko Piplović, "Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave", *Građa i prilozima za povijest Dalmacije* 18 (2002.), 339; Ivan Viđen, "Dubrovački slikar i konzervator Marko Murat (1864.-1944.)", *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 29-30, (2005.-2006.), 8; Ivan Viđen, "O pravilniku dubrovačkog Nadleštva za umjetnost i spomenike", *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 33-34, (2012.), 8; Antun Bače, *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*, Zagreb: ArtTrezor Naklada, 2023., 35.

Orlandov stup Kosić je predložio postavljanje zaštitne ograde. Prema navodu *Slovinca* Kosić je i oblikovao ogradu postavljenu oko baze stupa, kasnije uklonjenu (slika 3).³⁶ Fotografija Ivana Kulišića snimljena oko 1900. godine, dok su obje ograde stupa bile postavljene, ukazuje na sličan dekorativni obrazac gradske opreme. Kosić zamišlja zaštitnu barijeru za Orlanda koristeći četiri kamena stupca s neogotički oblikovanom ogradom od kovanog željeza.³⁷ Trifolij ograde ponavlja elemente sa slijepih lukova na bočnim stranama Orlandova stupa, ujedno i zaključne segmente središnjeg prozora reprezentativnoga kata obližnje Sponze. Kasna je gotika i vrijeme postavljanja Orlandova stupa te na taj način Kosić, u svom historicističkom oblikovanju ograde, poseže za elementima lokalne arhitekture i znamenitih građevina, diskretnom barijerom štiteći stup, a ujedno omogućujući pogled na sve dijelove spomenika. Ograda zaključnog dijela stupa sačuvana je do danas, ponavlja sličan obrazac trolisne zaključne dekoracije s dodanim okulusom i baze u obliku segmenata kvadrifolija. Premda nemamo dokumente za potvrdu narudžbe te ograde, sličnost s nekadašnjom parternom ogradom sugerira također Kosićevo autorstvo.

Odredbama Građevnog pravilnika, donesenog 15. veljače 1886. godine, dalmatinskim općinama upućena je u svibnju okružnica Visokog odbora s pozivom za osnivanje lokalnih povjerenstava za ures i donošenje Pravilnika rada Povjerenstava. Dubrovačka općina u svibnju izglasava članove novoosnovanog Povjerenstva za ures. S 21 glasom inženjera izglasani su: dr. Lujo Cervellini i Baldo Kosić, dr. Ivo Rubricius izglasani su s 18 glasova, Mato Natali s 15 i Mato Zamagna s 13 glasova.³⁸ Krajem studenog te godine definiran je i Pravilnik, s odredbama o učestalosti održavanja sastanaka i rada na sjednicama povjerenstva, a za sjednicu ga priprema ranije osnovano Povjerenstvo za ures.³⁹ Povjerenje u Kosićev rad i njegovu predanost u očuvanju baštine grada višekratno je dokazano obnovljenim članstvom u peteročlanom Povjerenstvu za ures 1895. godine, kad je izabran najvećim brojem glasova vijećnika.⁴⁰ Izabran je članom tog Povjerenstva i 1900. godine.⁴¹ Povjerenstvo za ures zamjenjivalo je u općinama nedostajuće urbanističke i građevinske službe, odlučujući o uređenju naselja, konzultirano je pri građevinskim zahvatima i adaptacijama eksterijera javnih zgrada, uređenjima zelenih površina, groblja, spomenika i natpisa te u vezi izgleda trgova i ulica, a uživalo

³⁶ I. Mitić, "Orlandov stup u Dubrovniku", 240; "Na Orlandovom stupu", *Slovinac* 2/4 (1879.), 64.

³⁷ Zahvaljujem Korneliji Bašići i Tanji Ladišić iz Državnog arhiva u Dubrovniku na pomoći pri istraživanju građe za članak.

³⁸ Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-94, Dalmatinski Sabor, Zemaljski odbor (1861.-1921.), kutija 6, Izvadak zapisnika sjednice Općinskog vijeća Dubrovnika, br. 1030, 28. 5. 1886.

³⁹ HR-DADU-89, Zapisnik sjednice Općinskog vijeća Dubrovnika, 29. 11. 1886., predmet IV., 587.

⁴⁰ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnika, 19. 3. 1895., predmet IV., 251, 252.

⁴¹ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnika, 3. 3. 1900., predmet III., 52.

Slika 3. Orlandov stup, HR-DADU-988, stakleni negativ,
Zbirka fotografija Mihovila Ercegovića, fotograf Ivan Kulišić, oko 1900. g.

je znatan ugled među dubrovačkom populacijom.⁴² Tisak ga navodi i 1897. godine u Odboru za poljepšavanje grada i okolice.⁴³ Navedeni Odbor za poljepšavanje grada i okolice, uz Balda Kosića osnivaju ugledni građani: Matej Šarić, Jero Pugliesi i prvi direktor hotela Imperial L. Täuber, i to neposredno prije najavljenog otvorenja hotela Imperial, najavljujući svoju skrb o "poljepšavanju grada i okolice". Već 1898. ustrojen je širi odbor s namjerom osnutka "Klimatičkog društva", u Pravilniku preimenovanog u "Društvo za promicanje interesa Dubrovnika". Društvo se bavilo krajobraznim uređenjem grada, poticalo je izgradnju šetališta i puteva, provodeći aktivnosti pošumljavanja, ali i izgradnju smještajnih jedinica za turiste.⁴⁴

Aktivni je sudionik organizacije postavljanja Gundulićeva spomenika na Poljani, a već 1891. godine na sjednici održanoj krajem kolovoza Općinsko vijeće bira ga u sastav novog Odbora za postavljanje Gundulićeva spomenika, nakon ostavke prethodnog odbora. Na sjednici je odlučeno i proširenje odbora s pet na 12 članova i proširenje kruga djelatnosti, pored zadatka prikupljanja sredstava za spomenik.⁴⁵ Gundulićev spomenik završen je 1893. godine, a svečano je predstavljen brojnim posjetiteljima tijekom trodnevne svečanosti organizirane od 25. do 27. lipnja, s brojnim uzvanicima iz svih dijelova Hrvatske.⁴⁶

Sudjelovanja u umjetničkom životu Dubrovnika krajem 19. i početkom 20. stoljeća

Prvi zabilježeni angažman Balda Kosića u javnom prostoru Dubrovnika bio je u pripremama grada za doček cara i kralja Franja Josipa I. na proljeće 1875. godine. Tom prigodom oblikovao je više uličnih dekoracija: nacрте obeliska i paviljona, dekoracija grada i paviljon Pomorskog društva podignut na trgu u Gružu. Dekoracije su poznate isključivo prema literaturi suvremenika, dok njihov izgled nije ostao zabilježen, budući

⁴² Ivo Perić, *Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine*, Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku, 1983., 81-82; Stanko Piplović, "Uresno povjerenstvo Splitske općine", *Kulturna baština*, 21 (1991.), 152; S. Piplović, "Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave", 337-338; A. Baće, *Arhitektura Dubrovnika između dva svjetska rata*, 32-33.

⁴³ "Odbor za poljepšavanje", *Dubrovnik* 4 (24. 1. 1897.), 3.

⁴⁴ I. Perić, *Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici*, 83-84; Nikola Šubić, "Društvo prijatelja prirode Dub – ozbiljno zadužilo dubrovački turizam", *Ekonomika misao i praksa*, 15/1 (2006.), 125-126; "Novo društvo", *Dubrovnik*, 29 (17. 7. 1898.), 3.

⁴⁵ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, 29. 8. 1891., predmet V, 304-305.

⁴⁶ Ivan Perić, "Proslava otkrića Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893. godine", *Forum*, 4-6 (1993.), 391-405; Iva Milovan, Nevio Šetić, "Dva općehrvatska skupa iz 1890. i 1893. i njihovo nacionalno integracijsko značenje", *Anali zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 46 (2008.), 227-258; Nikola Šubić, "Otkrivanje spomenika Ivanu Gunduliću 1893. godine u Dubrovniku", *Ekonomika misao i praksa*, 11/1 (2002.), 177-178; Ivan Grkeš, "Spomenik kao prijeporno mjesto. Trodnevna proslava otkrivanja Gundulićeva spomenika u Dubrovniku 1893. godine", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 59 (2021.), 211-235.

da se radi o montažnim drvenim objektima pripremljenima za dolazak vladara, ubrzo uklonjenima s ulica Dubrovnika.⁴⁷

Kosićev ugled u umjetničkom životu Dubrovnika na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće ilustrira nam novinska crtica o Marku Muratu, iz razdoblja njegova studija u Münchenu 1892. godine. Novinar je najavio slikarev nastavak rada na slici *Blagoslov pome u jednoj konavoskoj crkvi*, u duhu prakse evidentiranja napretka karijera domaćih slikara u dubrovačkim tjednicima. Afirmativni članak o novom djelu mladog slikara pozivao se na pohvalu već slavnog Vlaha Bukovca i Balda Kosića: "O njegovoj vještini vrlo su se povoljno izrazili stariji mu drug g. V. Bukovac i prof. Baldo Kosić, koji su zacijelo kompetenti da ga prosude".⁴⁸ Komentar anonimnog novinara ukazuje na Kosićev interes za suvremenu umjetničku produkciju i napredak domaćih talenata na likovnim akademijama te na vrijednost koja se u dubrovačkoj sredini pridavala Kosićevu mišljenju.

Aktivno je sudjelovao i u programu historicističke obnove dubrovačke katedrale. Novijim sveobuhvatnim istraživanjima dubrovačke prvostolnice arhivska građa otkrila je Kosićev angažman pri kreiranju crkvene opreme tijekom velike obnove interijera na prijelazu stoljeća. Povodom ulaska u 20. stoljeće, 1900. godine izveden je jubilarni križ za prvu kapelu sjevernog bočnog broda. Osmislio ga je Baldo Kosić, izveo ga je klesar Pavao Bilinić iz Splita, a svečano je otkriven i blagoslovljen 1. siječnja 1901. godine. Postament monumentalnog križa definiraju neorenesansni i neobarokni elementi, a jedina dekoracija križa dominantan je natpis, u duhu aktualnog historicizma.⁴⁹

Pored ranije poznatog djela za dubrovačku katedralu, oblikovao je i drvenu propovjedaonicu realiziranu 1897. godine, prema navodu lokalnih novina. Kosićevi nacrti iz 70-ih godina 19. stoljeća osnova su za propovjedaonicu koju je adaptirao i oblikovao kipar Marin Radica. Prema novinama, Kosić je zamislio propovjedaonicu u drvu, a Kosićev je nacrt Radica obogatio s trima svetačkim likovima, likom sv. Petra, sv. Augustina i sv. Ivana Zlatoustog.⁵⁰ Propovjedaonica od orahovine nalazila se na južnom potkupolnom pilonu. To je ujedno prvi primjer crkvenog namještaja izveden u razdoblju opremanja stolnice biskupa Marčelića. Ranija propovjedaonica oštećena je prilikom udara groma 1876. godine, a prilikom dovršenja obnove 1880. planirana je izrada nove,

⁴⁷ Ernesto Jory, *Viaggio di S. M. I. e R. Ap. Francesco Giuseppe I. ossia dal 1. Aprile al 15 Maggio*, Gorizia: Tipografia Paternolli Ed., 1875., 118-119; Stefano Skurla, *Ragusa Cenni storici*, Zagabria: Tipografia sociale, 1876., 119; Dalibor Prančević, "Slavoluci i (li) spomenici. Načini obilježavanja prisutnosti cara i kralja Franje Josipa I u javnom prostoru Dalmacije i Kvarnera u drugoj polovini 19. stoljeća", *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 44/1 (2020.), 136.

⁴⁸ "Marko Muratti", *Dubrovnik* 20 (13. 11. 1892.), 4. U članku se koristi talijanska verzija slikareva prezimena, a kasnije je slikar slavenizirao svoje obiteljsko prezime u Murat. I. Viđen, "Dubrovački slikar i konzervator Marko Murat (1864.-1944.)", 12.

⁴⁹ I. Viđen, "Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskog rata", 466. Križ je rastavljen i pohranjen u crkvi sv. Roka tijekom obnove 1980-tih godina.

⁵⁰ "Propovjedaonica", *Dubrovnik* 27 (4. 7. 1897.), 4.

no nedostatak sredstava odgodio je realizaciju. Korčulanski kipar adaptirao je Kosićevu osnovu dodavanjem svetačkih likova izvedenih u visokom reljefu, popunjavajući tri niše uz figuralno oblikovani postament u formi anđela.⁵¹ Dva desetljeća planiranja izvedbe i angažman korčulanskog kipara na katedrali vjerojatno su utjecali na iniciranje promjena Kosićeva nacrt. Međutim, prema izvorima, Radica nije Kosićev nacrt u potpunosti izmijenio, već ga je očito transformirao dodavanjem figura. Kosićevo oblikovno rješenje obaju radova za dubrovačku prvostolnicu prvenstveno karakteriziraju historicistički elementi. Na propovjedaonici dekorativni elementi polustupova s korintskim kapitelima ponavljaju polustupove fasada barokne katedrale, a upravo će korištenje istaknutih motiva dubrovačke arhitekture biti jedna od glavnih karakteristika Kosićevih projekata uočljivih i na drugim primjerima.

Mihanovićeva fontana

Početak 20. stoljeća obilježen je u Dubrovniku postavljanjem nekoliko fontana, 1900. godine na Brsaljama, 1902. u parku Gradac, a iste je godine manja Amerlingova česma postavljena na Gundulićevoj poljani.⁵² Međutim, tome je prethodio dugi niz godina priprema, od objave donacija do same realizacija projekata. Niko Amerling još 1889. godine upućuje Općinskom vijeću pismo sa željom doniranja fontane za Gundulićevu poljanu.⁵³ U veljači 1896. godine Općinsko vijeće jednoglasno prihvaća Rendićevu studiju Amerlingove fontane, sa scenom iz Gundulićeve Dubravke "...(hrvanje pastirice sa

⁵¹ Vinicije B. Lupis, "Iznova o kiparu Marinu Radici", *Dubrovnik*, N. S. 20/3 (2009.), 97; I. Viđen, "Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskog rata", 460, 466, 474, 498. Pri obnovi katedrale nakon potresa 1979. godine propovjedaonica je rastavljena, a segmenti su pohranjeni u crkvama sv. Roka, sv. Nikole, katedralnom župnom uredu i biskupskom spremištu umjetnina u Sjemeništu.

⁵² Duško Kečkemet, *Ivan Rendić: život i djelo*, Supetar: Skupština Općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu Supetar, Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1969., 280-282; Stanko Piplović, "Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave", *Grada i prilozima za povijest Dalmacije* 18 (2002.), 325-326, 335-336; Ivan Viđen, "Nastanak i razvoj parka Gradac u Dubrovniku", u: *Dr. sc. Bruno Šišić, krajobrazni arhitekt*, ur. Mara Marić, Dubrovnik: Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku, 2018., 193-217; Irena Ipšić, "Dubrovački vodovod u XIX. i XX. stoljeću", *Časopis za suvremenu povijest* 52/1 (2020.), 228. Amerling je austrijska obitelj udomačena u Dubrovniku, a Ignacije stariji ostvario je kapital trgovinom. Njegov sin Frano (Dubrovnik, 1821.-Kairo?, prije 1892.) darovatelj je vrijedne zbirke japanskih i kineskih vaza novoosnovanom dubrovačkom Domorodnom muzeju. Njegov brat Niko (Dubrovnik, 1822.- Beč, 1892.) jedan je od najvećih dubrovačkih dobrotvora 19. stoljeća. Kao dvadesetogodišnjak odselio je iz Dubrovnika, a veći dio imetka stekao je trgujući u Aleksandriji. Egipat je napustio za vrijeme engleske okupacije 1882. i preselio se u Beč. U Dubrovniku je različitim zakladama financirao brojne siromašne građane i učenike. Također je bio dobrotvor dubrovačkog muzeja donacijom egipatskih i orijentalnih predmeta. Ignacije, Inje (Dubrovnik, 1830.-Dubrovnik, 1913.) bio je dubrovački dobročinitelj i sudjelovao je u upravama zaklada nakon smrti brata Nika. Obitelj Amerling financijski pomaže otvaranje Dječjeg zakloništa (1894.), nadogradnju sjevernog krila franjevačkog samostana (1896.), otvaranje crkve sv. Roka (1900.), realizaciju fontane na Brsaljama (1900.), restauraciju ograde klaustara dominikanskog samostana (1900.), preseljenje ljekarne u franjevačkom samostanu (1901.) i dr. Ivan Viđen, "Braća i grad: doprinos obitelji Amerling baštini Dubrovnika", *Dubrovnik*, N. S. 34/1-2 (2023.), 24-38.

⁵³ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, 4. 5. 1889., predmet 1, b, 157.

satirom)".⁵⁴ Postavljanje fontane jako se odužilo, Općinsko vijeće šalje nekoliko požurnica kiparu Rendiću, a načelnik Pero Čingrija očito i privatno piše kiparu, što je vidljivo iz nedatiranog Rendićeva odgovora Čingriji, upućenog vjerojatno tijekom zime ili proljeća 1900. godine s najavom skorog postavljanja fontane.⁵⁵ Iz pisma nije jasno naveden naziv fontane, no vjerojatno je riječ o fontani *Dubravka* koja je bila prvotno predviđena za Gundulićevu poljanu, a postavljena je na Brsaljama. Na Gundulićevoj poljani izvedena je manja česma. Fontana *Dubravka* svečano je prezentirana 25. listopada 1900.⁵⁶ Pored Rendićevih kašnjenja s izvedbom, Općina je bila suočena i s oprečnim stavovima javnosti o izgledu fontane, vidljivima u suvremenom tisku i zapisnicima Općinskog vijeća. Prijepori su nastali zbog putenog akta Stojne u figuralnoj grupi postavljenoj na visokom postamentu. Likovi Stojne i satira iz Gundulićeve *Dubravke* motivirani su prizorima iz antičke baštine, helenističke tradicije skulptura dionizijskih grupa u kojim su prikazivane nježne borbe satira i bakantica. Međutim, dubrovačka općina na čelu s Perom Čingrijom ostala je pri ranije prihvaćenom Rendićevu prijedlogu, u konačnici prihvaćenom i među građanstvom.⁵⁷

Pored Nika Amerlinga i njegove braće, istaknuti dubrovački dobročinitelj bio je i Nikola Mihanović.⁵⁸ Donacije su očito generirale nove poklone i poticale nove dobrotvore na ulaganje sredstava u uređenje grada, a u lokalnim su tjednicima isticane zahvale, dok su novouređeni gradski predjeli dobivali podsjetnike na dobročinstva. Brojne privatne donacije, uz višestruko isticane zahvale građanstva, svakako ukazuju na nedostatak

⁵⁴ HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, 13. 2. 1896., predmet IV, 501.

⁵⁵ Ni četiri godine kasnije fontana još nije postavljena stoga početkom 1900. godine Općinsko vijeće odlučuje uputiti dopis kiparu Ivanu Rendiću da što prije dođe montirati Amerlingovu česmu na Gundulićevoj poljani, a tijekom godine upućeno mu je još nekoliko općinskih dopisa s prijetnjom sudske tužbe radi fontane. HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, 17. 1. 1900., predmet 5, 12, 13.; Zapisnik 27. 4. 1900., predmet 4, 59; HR-DADU-257, Arhiv obitelji Čingrija, Č-X-9 7, pismo Ivana Rendića upućeno Peru Čingriji. U svom odgovoru Peru Čingriji, Rendić spominje svoj susret s dr. Bulatom i dogovor za izradu njegova poprsja. Dr. Gajo Bulat umro je 9. lipnja 1900. godine, što nam sugerira i okvirni datum pisma. Dana 26. 5. 1900. godine Vojničko Zapovjedništvo u Zadru donosi naredbu o podizanju "monumentalne česme", danas poznate kao Amerlingova fontana *Stojna i satir* na Brsaljama, na mjestu stare erarijalne česme. HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, Fontana na Brsaljama, Revers, 58/29.

⁵⁶ Uređenje zemljišta produžilo se na sljedeću godinu, jer početkom 1901. Općinsko vijeće određuje naknadu za radove na Brsaljama oko Amerlingove fontane koje izvodi Vicko Capursi. HR-DADU-89, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, 7. 2. 1901., predmet 5., 159.

⁵⁷ I. Viđen, "Braća i Grad", 37.

⁵⁸ Nikola Mihanović (Doli kraj Stona, 1846.-Buenos Aires, 1929.) zajedno s bratom Mihom (Doli kod Stona, 1862.-Mar de Plata, 1938.) osnovao je i posjedovao Jugoslavensko-amerikansku plovidbu, a potom Jugoslavenski Lloyd (1924.). Osnovali su i zakladu sa sjedištem u Dolima za poboljšanje prosvjetnih i socio-zdravstvenih uvjeta u selima stonske općine. Nikola je dolaskom u Montevideo 1867. godine utemeljio parobrodarsko poduzeće, a 1909. godine poduzeće je raspolagalo s tri brodogradilišta i 289 brodova. Od 1905. godine pokrenuo je nekoliko bankarskih i trgovačkih poduzeća. U Buenos Airesu posjedovao je veći broj nekretnina, a nakon I. svjetskog rata jednu zgradu darovao je poslanstvu Kraljevine SHS. <https://tehnika.lzmk.hr/mihanovic/> (pregledano 29. 4. 2025.)

sredstava za uređenje grada iz lokalnih i državnih izvora.

U jesen 1901. godine u Dubrovniku je Nikola Mihanović posjetio načelnika dr. Pera Čingriju i najavio svoju donaciju za novu fontanu namijenjenu novouređenom parku Gradac.⁵⁹ Načelnik Čingrija očito se obratio prof. Baldu Kosiću s narudžbom za nacrt fontane, a dva sačuvana primjera predložaka fontane ilustriraju dvije dosta suzdržane kreativne opcije, u konačnici izmijenjene.⁶⁰ Premda skice nisu signirane, jednoobraznim koncipiranjem skica s precizno definiranim geometrijskim elementima, identično tretiranom bazom djelomičnim šrafiranjem i nesigurnim crtežom figura i stiliziranim delfinima, odaju amaterski rukopis vičan tehničkom crtežu. Nadalje, brojevi dimenzija napisani su istim rukopisom, što bi ukazivalo na jednog autora obaju crteža, a s obzirom na novinske članke, autor bi crteža, prema svim elementima, trebao biti Baldo Kosić (slike 4 i 5).

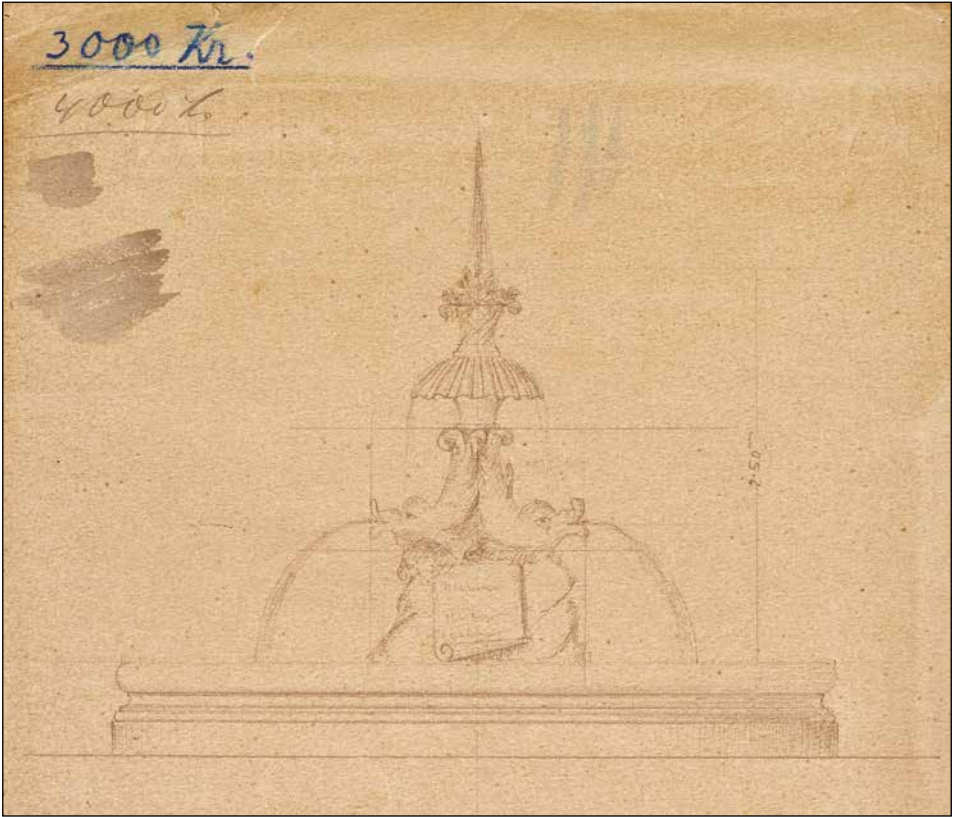
Razloge Kosićeva oblikovanja Mihanovićeve fontane možemo naslutiti u općinskim akcijama prethodnih godina i problemima s izvedbama obiju Amerlingovih fontana. Prvi i nerealizirani projekt fontane za park Gradac uključivao je dva plitka bazena, s akantusovim lišćem oko središnjeg balustra i karijatidom pod manjim bazenom. Druga skica s elementima konačne verzije fontane čvrsto je ukorijenjena u dubrovačku povijesnu i

Slika 4. Baldo Kosić, Nacrt za Mihanovićevu fontanu u parku Gradac (nerealiziran), 1901./1902., HR-DADU-292 Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, 198/59.

⁵⁹ "Mihanovićev dar", *Crvena Hrvatska* 39 (28. 9. 1901.), 3.

⁶⁰ HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, 198/59.

Slika 5. Baldo Kosić, Nacrt za Mihanovićeve fontanu u parku Gradac, 1901./1902., HR-DADU-292 Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, 198/59.

recentnu arhitekturu fontana. Delfini s Male Onofrijeve fontane, djela Petra Martinova iz 15. stoljeća, ovdje su dominantni elementi. Transformirani su u skladu s Rendićevim delfinima s Amerlingove fontane s Brsalja, s perajama u obliku akantusova lišća, što je motiv preuzet s Velike Onofrijeve fontane. Maskeroni Velike fontane također su kombinirani s akantusovim lišćem.⁶¹ Kosićevu stožasto koncipiranu fontanu sa stjenovito

⁶¹ Krasanka Majer Jurišić, Edita Šurina, *Velika Onofrijeva fontana u Dubrovniku, povijesnoumjetnička i konzervatorska studija*, Zagreb: Ministarstvo kulture, Mala biblioteka Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske, 2015., 20-21. Pitanje autorstva skulpturalne dekoracije Velike fontane i dalje je otvoreno jer ne postaje pisani dokumenti o angažmanu Petra Martinova za izvedbu reljefnih elemenata za distribuciju vode iz središnjeg spremnika. Petar Martinov angažiran je za izvedbu svoda fontane, no ugovorom je definirano da se tom prilikom neće klesati ukrasi, likovi niti vijenci. Povezanost Onofrija s Petrom Martinovim na više gradskih projekata, ali i angažman različitih autora potvrđen zasebnim ugovorima o izvedbama i veći broj klesara povezanih s Onofrijevim radom u Dubrovniku ostavlja mogućnost autorstva drugih suradnika.

oblikovanom površinom zaključuju tri školjke nad kojima se izdiže još jedna vertikalno postavljena figura delfina. Stilizirane Venerine školjke također su element sa zaključnog dijela Male Onofrijeve fontane (slike 6 i 7). Fontana je projektirana u duhu historicizma i, poput ostalih Kosićevih djela, također je duboko ukorijenjena u dubrovačku javnu skulpturu. Svojom originalnom pozicijom u novom gradskom parku, obilježenom vizurama prema gradu bogate baštine, otvorenom moru i kopnu, objedinila je elemente gradske javne opreme, morski svijet s kopnenim, sugeriranim stjenovitom površinom, florom i puževima, još uvijek ponegdje uočljivim na oštećenoj bazi.

Kosićevu sklonost aktualnim historicističkim rješenjima u vrijeme snažnog prodora secesijske estetike možemo objasniti upravo njegovom privrženošću dubrovačkoj povijesnoj arhitekturi i utjecajem Rendićevih recentnih radova, također oblikovanih u duhu historicizma. Svojim senzibilitetom i sugestivnim elementima stvorio je primjer uspjele urbane opreme. Na žalost, iz danas dostupnih dokumenata nije moguće definirati i njezina izvoditelja, no u to vrijeme Marin Radica i Pavao Bilinić izvršavaju brojne narudžbe u Dubrovniku pa nije isključeno da je jedan od njih autor izvedbe.

Nova fontana na Gradcu, prozvana Mihanovićeva po svom donatoru, svečano je otvorena početkom ožujka 1902. godine, uz pohvale lokalnih tjednika: "Česma je dosta lijepa i ukusna, te baš lijepo pristaje na ubavom Gradcu".⁶² Načelnik je, realiziravši donaciju, telegramom obavijestio mecenu, a Nikola Mihanović u odgovoru naglašava svoje donatorske intencije: "Želim da bude u dobar čas, i da česma služi na korist i ures našem starome Dubrovniku, kojemu želim svaku sreću i napredak kao što zaslužuje prema ljepoti svoja položaja i vrijednosti svojih sinova".⁶³

Fontana je u sklopu adaptacije parka Gradac prebačena u park Posat, uz same gradske zidine.⁶⁴ Prebacivanje je izvedeno u jesen 1930. godine, no radovi uređenja okolnih parcela očito nisu provedeni do kraja pa je krajem 1930. zbog obilnih kiša pao jedan od čempresa parka i značajno oštetio fontanu.⁶⁵

⁶² "Česma Mihanovićeva", *Dubrovnik*, 10 (9. 3. 1902.), 3.

⁶³ HR-DADU-257, Arhiv obitelji Čingrija, Pismo Nikole Mihanovića upućeno Peru Čingriji iz Buenos Airesa 5. 3. 1902., Č-X-9 7.

⁶⁴ Mara Marić, Ivan Viđen, "Park Gradac, Obnova u kontekstu provedbe javnog natječaja za krajobrazno-arhitektonsko-urbanističko rješenje", *Mjera* 1/2 (2019.), 67-69.

⁶⁵ "Kad Općina gradi...", *Tribuna* 93 (24. 12. 1930.), 6. Akciju adaptacija Gradca možemo pratiti od proljeća 1929. godine inicijativom Društva za razvitak Dubrovnika i okolice "Dub" za proširenje i uređenje donjeg dijela parka. Dubrovačka općina podigla je zajam za djelomično financiranje uređenja parka. HR-DADU-119, Zapisnik sjednica Općinskog vijeća Dubrovnik, Sjednica održana 12. 4. 1929., predmet 16: Odobrenje posebnog zajma za priređenje parka Gradac, jednoglasno usvojena; Radovi su obuhvaćali preuređenje terase, premještanje postojećeg puta, preseljenje stare Mihanovićeve fontane i gradnju nove fontane, uz manje adaptacije parcele oko manje terase. HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, Park Gradac 94/29, Nedatirana i nepotpisana promemorija aktivnosti i troškova uređenja donje parcele parka Gradac. Uređenje parka i otvorenje "Ptičjeg vrta" svečano je obilježeno otvorenjem 1. 9. 1930. godine.; HR-DADU-292, Zbirka građevinskih planova Općine Dubrovnik, Park Gradac 94/29, Pismo Dr. Frana Dabrovića u ime Odbora za "Ptičji vrt" upućeno Općinskom Upraviteljstvu, 26. 8. 1930.

Slika 6. Mihanovićeve fontana u parku Posat, fotografirala Sanja Žaja Vrbica, 2024.

Slika 7. Detalj Mihanovićeve fontane u parku Posat, fotografirala Sanja Žaja Vrbica, 2024.

Zaključno o kulturnom i umjetničkom radu Balda Kosića

Svestrani kustos i upravitelj dubrovačkog Domorodnog muzeja u svojem je sedam desetljeća dugom radnom vijeku ostavio značajan trag u kulturnoj povijesti Dubrovnika. Posvećenost očuvanju pokretne i nepokretne baštine možemo pratiti tijekom pet desetljeća njegova rada, od osmog desetljeća 19. stoljeća do njegove smrt 1918. godine. Konstantno popunjavanje fundusa muzeja motiviranjem sugrađana na donacije ima dvojaki značaj – pored obogaćenja muzejske zbirke ostavio je trag na lokalnoj i nacionalnoj razini. Naime, bez njegova bi zalaganja brojni predmeti vjerojatno bili prepušteni degradaciji ili otkupljeni i pohranjeni u zbirkama izvan Hrvatske i time postali trajno izgubljena baština, što je sudbina brojnih vrijednih predmeta s naših prostora. Primjer participiranja u odboru aktiviranom za vraćanje Orlandova stupa prvi je angažman na očuvanju spomeničke baštine Dubrovnika. No, Kosićevi članci o dubrovačkim Zelencima zasigurno su senzibilizirali javnost na posebnu brigu oko ovih jedinstvenih brončanih renesansnih figura u Hrvatskoj, kasnije zamijenjenih kopijama postavljenima u lođi dubrovačkog gradskog zvonika. Originali su, upravo zahvaljujući energičnim zalaganjima Balda Kosića, pohranjeni, a nakon njegove smrti i upisani u zbirku Dubrovačkih muzeja. Nadalje, poticao je suvremene likovne umjetnike u njihovim formativnim godinama, na što nam ukazuje primjer Marka Murata. Oblikovanjem urbane i sakralne opreme

priklanjao se historicističkim formama senzibilno utemeljenim na istaknutim gradskim orijentirima, decentno kombiniranim sa suvremenim elementima i osjećajem mjere za prostor i funkciju. Međutim, najznačajniji Kosićev doprinos ipak možemo pripisati njegovim zalaganjima za očuvanje kulturno-povijesne baštine Dubrovnika.

Nesumnjivo, Kosić je izniman primjer kustosa odgojenog u vremenima nesklonima razvoju nacionalne kulture, što su on i drugi pripadnici svijeta umjetnosti tog razdoblja pokušavali nadoknaditi nesebičnim, marljivim i neprekidnim radom. Svojim iznimnim doprinosima na području kulture i baštine zaslužuje i novu valorizaciju, svoje mjesto među utemeljiteljima moderne kulturne infrastrukture Dubrovnika u razdoblju kraja 19. i početka 20. stoljeća.

BALDO KOSIĆ FROM A DIFFERENT STANCE: CURATOR AND SHAPER OF THE ARTISTIC HERITAGE OF DUBROVNIK

SANJA ŽAJA VRBICA

Summary

Current perception of the significance of Baldo Kosić in late-nineteenth- and early-twentieth-century Dubrovnik owes mainly to his contribution to the development of the Dubrovnik Museum (*Domorodni muzej*), manifested essentially in his steadfast curation of the natural history collections by acquiring local species and disseminating data on the natural features of the Dubrovnik region. More recent scholarly publications also mention his role in countless public activities in Dubrovnik, such as the city preparations for the reception of Emperor Francis Joseph I, re-erection of Orlando's Column, erection of monument to the poet Ivan Gundulić, the work of Ivan Rendić, the shaping of the religious and public décor within the urban space, in which he inclined towards the then popular historicism, strongly embedded in local tradition.

Yet, in addition to the mentioned activities, during his long and fruitful life Kosić was deeply devoted to the preservation of movable heritage, which was often abandoned, fallen to disrepair or sold beyond the borders due mainly to the absence of adequate valorisation and protection. With a rarely encountered work zeal and exceptional professional modesty, he has left a significant stamp in the cultural history of Dubrovnik. With an important contribution in that field, which until now has been mentioned only fragmentarily, he deserves a prominent place among the founders of the modern cultural infrastructure of Dubrovnik.

